

ДИДАКТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ В УЧНІВ ЗНЗ ІНШОМОВНОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ (ДІЯЛЬНІСНОЇ) КОМПЕТЕНЦІЇ

У статті проаналізовано стан дослідження проблеми розвитку в учнів ЗНЗ іншомовної стратегічної (діяльній) компетенції, вивчено основні дидактичні передумови її формування, серед яких підходи та принципи організації навчального процесу.

Ключові слова: стратегічна (діяльній) компетенція, підхід, принцип, учні ЗНЗ.

Постановка проблеми. Приєднання України до Болонського процесу не лише відкрило перед вітчизняними педагогами нові перспективи, але й висунуло певні теоретичні та науково-практичні завдання. Найважливіші з них подані в чинній освітньо-нормативній документації. Так, серед змістових ліній, наведених у чинному Державному стандарті базової і повної середньої освіти: освітня галузь "Мови і літератури" [2], найновішою і найменш розробленою у вивченні іноземних мов (ІМ) є діяльній (стратегічна). Її сутність формулюється в документі як розвиток в учнів загальнонавчальних умінь, а також засвоєння ними навчальних і комунікативних стратегій. Передбачається, що формування в учнів зазначених умінь дозволить їм самостійно вирішувати навчальні і життєві проблеми, тобто набуті самостійності у вивченні ІМ.

Аналіз останніх досліджень. Розвиток в учнів навчально-пізнавальної самостійності зазвичай пов'язується з формуванням стратегічної (діяльній) компетенції (СДК), яка має й інші назви (загальнонавчальна, навчально-пізнавальна тощо). Деякі з питань її розвитку вже досліджувались вітчизняними і зарубіжними вченими, серед яких: сутність понять "стратегічна компетенція" (Li-sheng; Г.А. Краснощекова; В.Г. Александров, Г.Н. Александров; О.Ф. Гаун; В.А. Кононова; О.Б. Потехіна, І.Б. Рюміна та ін.), "стратегія" (Е. Yule, Е. Tarone, L. Mariani, О. С. Мисечко), класифікація навчально-комунікативних стратегій (J. M. Green, R. A. Oxford, M. S. Min-hsun, P. D. MacIntyre, A. D. Cohen, J. Rubin та ін.) тощо.

Раніше невирішені частини проблеми. Однак не всі питання розвитку в учнів іншомовної СДК є сьогодні достатньо дослідженими. Наприклад, методи, засоби, форми та критерії відбору навчального матеріалу ще підлягають вивченню. Серед них і дидактичні передумови формування СДК. Обґрунтування підходів і принципів організації навчання і є метою цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Найбільш узагальненим серед підходів до навчання учнів ІМ є гуманістично спрямований, який скеровує сучасну парадигму вітчизняної освіти і, відповідно, зумовлює більшість принципів її організації, серед яких принципи: гуманізації, індивідуалізації, розвивального навчання, опори на реальний досвід суб'єктів навчання, їх співробітництва, позитивної емоційної забарвленості тощо. В основу гуманізації навчання покладено ідеї про здатність кожного з учнів до всебічного самовдосконалення, самоцінність їх особистостей, право проявляти й розвивати свої здібності в умовах позитивної морально-психологічної атмосфери навчального процесу, необхідність і доцільність надання їм самостійності, можливостей для самореалізації, повага до їхньої самобутності тощо [3, с. 90].

Особистісно орієнтований підхід передбачає формування СДК учня через проектування змісту й методичного забезпечення навчання з урахуванням:

а) вікових та індивідуальних особливостей суб'єктів: специфіки когнітивних, емоційних, комунікативних, мотиваційних та інших процесів і, зокрема, здібностей, потреб, мотивів, інтересів, рис учнів тощо, що означає визнання самоцінності їх особистостей [6];

б) попередньо привласнених особистісних ресурсів: знань, умінь, способів діяльності, які акумулюються в межах їх індивідуального досвіду [6] тощо.

На противагу авторитарно-дисциплінарній моделі навчання учні розглядаються в цьому випадку як суб'єкти навчальної діяльності [6], що розвиваються, саморозвиваються і самовдосконалюються в її процесі, а також впливають на її хід на всіх етапах навчання: цілевизначення, планування, організація, рефлексія й оцінювання [7]. В цьому виявляється взаємозв'язок цього підходу з діяльнісно орієнтованим і розвивальним навчанням.

У свою чергу, застосування компетентнісного підходу зумовлюється компетентнісною парадигмою національної освіти. Формування в учнів іншомовної СДК здійснюється у "компетентнісному" форматі, тобто через комплексне оволодіння знаннями, вміннями, навичками та способами діяльності в умовах розвитку їх здібностей і ціннісних орієнтирів.

Доцільність використання наступного – діяльнісно орієнтованого – підходу у навчальному процесі зумовлена, насамперед, сутністю СДК. Це означає, що процес її формування в учнів має проектуватись у діяльнісному форматі, з урахуванням основних показників і складових діяльності (її суб'єкта, процесу,

предмета, способів, результату і, зокрема, внутрішніх і зовнішніх умов її здійснення) [5, с. 24]. При цьому сам учень може стати активним суб'єктом діяльності за наявності таких внутрішніх умов її реалізації, як:

а) її особистісна значущість для нього, тобто її відповідність його внутрішнім мотивам, потребам та інтересам, що розкриває можливості для подальшої самореалізації в ній суб'єкта навчання;

б) усвідомлення ним її проблематики, завдань, необхідних зовнішніх умов реалізації, критеріїв оцінювання, й, безперечно, її прогнозованих результатів.

Використання діяльнісного підходу до організації вивчення ІМ рекомендується деякими зарубіжними педагогами в тих випадках, коли потрібно дещо абстрагуватись від продукту діяльності на користь того, як вона організована; яким чином, за допомогою яких прийомів і стратегій вирішуються труднощі в її процесі [8, с. 10–11]. В цьому розумінні він є дидактичною матрицею процесу формування у школярів іншомовної СДК.

Технологічний підхід до навчання означає, що його процес проектується на рівні й у форматі педагогічної технології. В розумінні поняття "педагогічна технологія" ми приєднуємося до її визначення, запропонованого

І. С. Лобишевою, як такої побудови діяльності педагога, в якій всі дії, що входять до її складу, спрямовані в певній цілісності й послідовності, а виконання передбачає досягнення необхідного результату [4]. Використання цього підходу означає можливість такого проектування процесу взаємодії вчителя і учня, що забезпечує передбачені результати і мінімізує можливі перешкоди, які можуть виникнути за різних обставин. Дидактичною основою запровадження цього підходу є принцип науковості.

Аксіологічний підхід до формування в учнів іншомовної СДК полягає в тому, що специфіка їх ціннісних орієнтацій підлягає дослідженню та цілеспрямованому впливу, результат якого оцінюється на початку, протягом навчання і по його закінченні. Цей підхід узгоджується з принципами індивідуалізації, гуманізації тощо.

Синергетичний підхід, значення якого полягає у створенні педагогічних умов для підвищення результатів навчальної діяльності, розвитку прагнення учнів до творчості і значно стимулює мотивацію [1]. Сутність синергії визначають формулою: $1+1>2$, що часто розуміється в педагогіці як більша ефективність діяльності кожного учасника навчального процесу у співпраці з іншими, ніж в індивідуальному режимі [1, с. 187]. Принципами, що сприяють впровадженню цього трактування синергетичного підходу, є принципи – колективної взаємодії, співробітництва, індивідуалізації, опори на реальний досвід суб'єктів навчання, гуманізації тощо.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що основними дидактичними передумовами розвитку в учнів іншомовної СДК є запровадження таких підходів до навчання, як: гуманістично спрямований, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісно орієнтований, синергетичний, аксіологічний і технологічний, кожен з яких передбачає врахування специфічних принципів навчання.

Перспективи подальших наукових пошуків. Невирішеними й актуальними, на нашу думку, залишаються такі питання: вироблення критеріїв відбору навчальних і комунікативних стратегій на кожному етапі ЗНЗ, розробка методів, форм і засобів їх розвитку в учнів.

Щерба Н. С., Барало Л. В.

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ПРЕДПОСЫЛКИ РАЗВИТИЯ У УЧАЩИХСЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ СТРАТЕГИЧЕСКОЙ (ДЕЯТЕЛЬНОСТНОЙ) КОМПЕТЕНЦИИ

В статье проанализировано состояние исследования проблемы развития у учащихся средней школы иноязычной стратегической (деятельностной) компетенции, изучены основные дидактические предпосылки ее формирования, среди которых подходы и принципы организации учебного процесса.

Ключевые слова: стратегическая (деятельностная) компетенция, подход, принцип, учащиеся средней школы.

Scherba N., Baralo L.

DIDACTIC PRECONDITIONS OF DEVELOPMENT SECONDARY COMPREHENSIVE SCHOOL STUDENTS' STRATEGIC (ACTIVITY) COMPETENCE

In the article the authors analyze the state of secondary school students' strategic (activity) competence development. They have studied the basic didactic preconditions of its formation including approaches and principles of the teaching process organization.

Key words: strategic (activity) competence, approach, principle, secondary school students.

Використані джерела

1. Вірковський А. П. Синергетичний підхід до освітніх технологій навчання й виховання / А. П. Вірковський, Т. С. Гужанова // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2003. – № 12. – С. 186–189.
2. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/28030/.
3. Дьяченко М. И. Психологический словарь-справочник / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2007. – 576 с.
4. Лобышева И. С. Тема урока : "Технология разноуровневого обучения математики" / И. С. Лобышева. – Режим доступу : http://festival.1september.ru/2005_2006/index.php?numb_artic=310546
5. Лозниця В. С. Психологія і педагогіка : основні положення: навчальний посібник для самостійного вивчення дисципліни / В. С. Лозниця. – К. : "ЕксОб", 1999. – 304 с.
6. Михальська В. Р. Підготовка студентів педагогічного коледжу до управління навчальною діяльністю молодших школярів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія та методика професійної освіти" / В. Р. Михальська. – Вінниця. – 2006. – 22 с.
7. Фасоля А. Азбука особистісно-зорієнтованого навчання / А. Фасоля. – Режим доступу : http://ostriv.in.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=2469&Itemid=1028.
8. Raimes A. Techniques in teaching writing. Teaching techniques in English as a second language / [series ed. : R. N. Campbell, W. E. Rutherford]. – Oxford : Oxford University Press. – 1988. – 395 p.

Стаття надійшла до редакції 29.05.12